

Lada Čale Feldman

Neznano er ime još slavno bit more

Hrvoje Ivanković/Ivica Boban:

Marin Držić – Viktorija od neprijatelja,

Dubrovačke ljetne igre, 20. kolovoza 2017.

Onkraj sjetne prigode – 450. obljetnice Držićeve smrti – dubrovačko festivalsko ljeto 2017. uspjelo je piščevu ostavštinu, i životnu i književnu, a onda i onu tek naknadno ostvarivu, kazališnu, ponovno učiniti živom, dakle tajnovitom i neiscrpivom, otvorenom novim epifanijama. I ime što tu ostavštinu potpisuje postalo je doista iznovec *neznanim* imenom, a opet i dokazanim obećanjem *slave*, bilo da su u pitanju glumci i redatelji koji će njegovo djelo i sutra nadajmo se izvoditi, ili da je posrijedi Grad, da ne kažem Država, koji će i u budućnosti biti – ili ne biti – na visini piščeve trans povijesne „viktorije“. Bila je ona i nevidljiva i kolebljiva, i privremena i vječna, ovisno tko što pod njom podrazumijeva, jer, sudeći po sumi što je nad povijesnim uvidima o Držićevim nevoljama doznajuće izvedbeno ljeto 2017., „neprijatelj“ je bilo mnogo, od učene konkurencije, preko sirovih batinaša, do suptilnije nastrojenih pobočnika vlasti i domoljubnih spletkaroša, potaknutih navodno neumitnom višom silom diplomacije i politike. No jesu li svi oni doista napadali isključivo jogunastu osobu nepoćudnog pisca, ili je problem bilo njegovo kazalište, već je drugo, možda i nerješivo pitanje, u svakom slučaju pitanje s *neznanim* odgovorom.

Kada redateljica Ivica Boban na kamenu pozadinu što se tamna prostire u dubini i ponad igranog prostora u parku Umjetničke škole projicira impresivno uvećane fotografije znamenitih kazališnih prizora i izvođača – nezaboravne Izeta Hajdarhodžića kao Skupa ili Peru Kvrđića kao Pometa – koji su se ucijepili u kulturno pamćenje Igara i njihovih posjetitelja, nije stoga posrijedi puki dekorativni i nostalgični podsjetnik na povijest i začudni njezin sraz sa suvremenom tehnološkom ispomoći. Tijesni dodir kamenog „zgrada velikog“ o kojemu u samoga Držića govori

Foto: Arhiv Dubrovačkih ljetnih igara

Ozren Grabarić

Tamo su se ljeta 2017. našli neki novi Njarnjasi - i oni mladi, koji Držića nikad nisu kušali, i oni stariji, koji po tko zna koji put nastupaju pa čvrsto drže uzde njegovih verbalnih dosjetki - da bi se zajedno s redateljicom i dramaturgom usudili progovoriti o toj temeljnoj i stoljetnoj su-odgovornosti prelijepa kamenog Grada za svoje kazalište - i obratno

Naizgled usmjerena na to da rasplete tu nerješivu identitetsku gonetku i Dubrovčanima baci rukavicu izazova u facu - rukavicu na kojoj piše da su se Držićeve neznanosti zapravo uvijek nekako htjeli riješiti, raznim institucijskim mehanizmima, ne samo školom, crkvom i policijom, nego i trenutku prilagođenim ideološkim ključevima, ako ne i muzejima i kipovima - predstava će, kako dasmo naslutiti, od samoga početka Držićevu biografiju preplesti i s njegovim djelom i s aktualnom prigodom izvedbe. Tako će i svi aspekti i pojave njegove životne pri-povijesti postati goruće pitanje naše sadašnjosti, i, dakako, pitanje mjesta umjetnosti - osobito umjetnosti kazališta - u svijetu koji se neumoljivo urušava među piščeve replike, premda se katkad čini da jest ili bi moralo biti obrnuto. Družina, kao ni tolike posljednjih desetljeća, nije mogla naći mjesto svoje igre ni na kojem od legendarnih festivalskih pozornica unutar zidina bespoštedno rasprodanog Grada, ponovila se sudbina davnajšnjeg izgnanstva, relativizirala zastava slobode, i ne samo festivalske, i ne samo dubrovačke. Ali je Držić ipak uspio progovoriti, izronivši iz dvosmisleno zlokobnih, u crno zavijenih spodobas s bijelim maskama što u ovoj predstavi sablasno, mimo znanih i živopisnih marionetsko-animalističkih opisa, zastupaju ljude nahvaao, prikaze koje se po redateljicinoj zamisli šunjavu i primiču publici čas kao glumački utjelovljena bića čas kao neopipljive projekcije u mraku pozornice, pa bude strah baš zato jer se tijela od pukih tragova svjetla ne daju jasno razdvojiti, i jer se čini da su se spodobas kadre u nedogled umnožavati, i da im se nikada ne može stati na kraj.

Teško da bi se dakako to izboreno pravo na autorsku i glumačku riječ unatoč nemilim prilikama moglo dogoditi da

Negromant i računalno osigurane projekcije svjetla i sjene što dozivaju mitsko kazalište Platonove pećine na koju je u Prologu Dugog Nosa komediograf aludirao, povući će tu korijensku topljenost kamenoga zida i nematerijalne sjene, odnosno neoborive države i neuhvatljiva kazališta, u duboki civilizacijski ponor, da bi je pri-

silio ponovno se ispeti natrag, na svjetlo današnje pozornice. Tamo su se dakle ljeta 2017., nagnani nekim nepredviđenim ritmom kojim se svako toliko ipak glumci uspiju žilavo ispetljati iz mraka, našli neki novi Njarnjasi - i oni mladi, koji Držića nikad nisu kušali, i oni stariji, koji po tko zna koji put nastupaju pa čvrsto drže uzde njegovih

verbalnih dosjetki - da bi se zajedno s redateljicom i dramaturgom usudili progovoriti o toj temeljnoj i stoljetnoj su-odgovornosti prelijepa kamenog Grada za svoje kazalište - i obratno - te i o Držiću misliti prije svega iz konkretne, kazališne premise, kao o neznanom - čovjeku, piscu, svećeniku, orguljašu, glumcu, sluzi, špijunu, izdajici...?

Ozren Grabarić, Branimir Vidić, Petra Svrtan, Matija Videk

Branimir Vidić, Ozren Grabarić

Treći i presudni adut kojim je raspolagala redateljica jest svakako i, kako se već znade, opravdano nagrađeni Ozren Grabarić.

staze i ovoj predstavi nisu bile utabane višedesetjetnim istraživačkim, eksperimentalnim i pedagoškim naporima Ivce Boban, koja se Držiću na samome početku svojih festivalskih redateljskih ambicija obratila s neke posve druge, rubne, ne-monumentalne strane, vidjevši ga odmah kao odbačenika, kužno biće kojemu je najprimjerenije prići upravo u prostoru Lazareta, okružena mladim glumcima - ali i „amaterima“ Kugla glumišta - i njihovom potpunom neopterećenošću, njihovom znatiželjom i željom za učenjem, provokacijom, sprdanjem, hihotanjem, plesom, sa svim njihovim žarkim i kratkim ljubavnim fitiljima, njihovim nehajem za razlike između „visoke“ i „niske“ kulture, pučkog mima i komediografskog dijaloga, uglađene latinštine i lascivna folklor, pjeva i govora, plesa i pokreta. Sva je upijena energija te slavne predstave Pozdrava, *Play Držić* - oplodena, nesumnjivo, i svoje-

dobno također režiranom svečanošću Otvaranja Igara, a osobito potresnom *Hekubom* - ušla i u novo tkivo *Viktorije od neprijatelja*, da tamo dokaže da Držića ne bi trebalo, kako se nedavno sugeriralo, prevesti na hrvatski, jer ga je eto i cio novi glumačko-studentski naraštaj okupljen iz najudaljenijih krajeva mile nam domovine (Petra Svrtan, Iva Kraljević, Ivana Gulin, Robert Španić, Marin Klišmanić, Ugo Korani i Josip Brakus) još jednom bio kadar ne samo razumjeti nego i nesputano razigrati, uz neprekidne alternacije, sukobe i preklapanja ugođaja, tonova, ritmova, nekvoli „muških“ i „ženskih“, „mladih“ i „starih“, „stranih“ i „domaćih“, „izmišljenih“ i „stvarnih“ napona i perspektiva.

No da bi do izražaja došla ta znana sposobnost Ivce Boban da mobilizira grupu, a ne uništi pojedince, da glumca pretvori i u boga i u kozu, a da time nimalo ne naruši

njegov ili njezin ljudski integritet, da se kreće po cijeloj skali bogatih registara lirike i tragike, i filozofije i farse, trebalo je sve prije spomenute preplete životnih i dramskih fabula, nekvoli međusobno umetnute odvojke uličnih i umjetničkih, biografskih i izmišljenih, intimnih i političkih izvedbi nekako organizirati, a za to je jednako koliko i redateljica zaslužno dirljivo poznavanje Držićeva opusa i iznimna dramaturška inventivnost Hrvoja Ivankovića. Cjelinu je uokvirio metateatarski, kako Držićevoj plautovskoj matrici i priliči, ubacujući među pojedine epizode sažete narativne umetke koji su podastirali samo najnužnije povijesne podatke te gradeći zaplet Držićeve životne priče gotovo isključivo od njegovih enigmatičnih stihova i komediografskih dijaloških dionica, koje su začudno iskakale sa svojeg zakonitog sjedišta i sretno slijetale na svoje novo pogodeno mjesto.

Prokletstvo klasika kao što su Držić ili Krelža jest naime da se – čak i kada smo njihovi poklonici, a ne ljubomorni cenzori, jer ima i takvih – na zvuke i dramaturške sklopove njihove *neznatnosti* s vremenom ipak inertno navikavamo, uvjereni da znamo što sve znače, umjesto da mislimo što bi sve *mogli značiti*. Da je Držić štošta od spomenutih zvukova i smiješnih situacija i sam čuo na pustopašnoj Placi, ispred Dvora ili podno Orlanda, nema nikakve sumnje, pa će se i u ovoj predstavi to navodno nepatvoreno ulično mrmorenje jezika obznaniiti u svoj njegovoj spontanoj žestini i sočnosti, ali ne kako bi se sugeriralo Držićevo „oponašanje zbilje“ – neke njezine jednostavne dohvatljivosti i jednokratne autentičnosti - nego upravo obratno, kako bi se obznaniio piščev sluh za svjetovne povišenosti i teatralizacije koje je zatim imao odvažnosti iskušavati u posve drukčijim, izmišljenim kontekstima, u dapače puno ubojitijim dramaturškim okolnostima. I tu sam osjetila, hajde neću pompozno reći kongenijalnost, ali svakako Ivankovićevu dovitljivost u baratanju Držićevim materijalom, i smjelu i samozatajnu ujedno: prepoznatljive se replike Držićeva opusa tu neposustalo neprekidno premještaju iz izvornoga konteksta i sele u druga „usta“, koja ih izgovaraju u posve katkad oprečnim konstelacijama, baš zato da bi piščeve riječi ponovno zazvonile, ali na nov način, pod novim govornim i dramaturškim ugovorom. Ne samo da i suvremeni glumački „kor“ (predvođen izvršnicama Doris Šarić, Marom Martinovićem i Romanom

Nikolićem) govori riječima negdašnjih Pomet-družina i Njarnjasa, da Laurine „ciance“ sad, ironično, spominje baš Pedant, Držićev pučkoškolski učitelj latinskog (Branimir Vidić-Flika), nego i umjesto Pere iz *Dunda Maroja* sad o kobnom „manastjeru“ i o tome „što se će u Gradu o njemu govoriti“ grmi Držićev nesuđeni punac (isti), dok Držićev prijatelj Miho Bučinić (Marin Klišmanić) indigniran iz Grada odlazi citirajući Dživa iz *Skupa*, o „ljudima indiskretim, koji hoće da je sve na njih način i koji scijene da je njih htijenje razum...“

Treći i presudni adut kojim je raspolagala redateljica jest svakako i, kako se već znade, opravdano nagrađeni Ozren Grabarić. Već i samom nevjerojatnom, dosad nevidenom zamašnošću zadatka koji ga je zapao – da pored lika samog Držića odigra i gotovo sve glavne junake njegovih komedija – Grabarić će ući među već ovdje spomenute antologijske velikane glumačke *Darsiane*, to više što nije podrijetlom Dubrovčanin pa se ukletim dubrovačkim naglascima, na kojima je mnogi Pomet polomio zube, morao zasebno posvetiti. No bilo bi i više nego nepravdno umjetnički Grabarićev posao svesti na akustičku mimikriju i poslušnu reprodukciju. Za razliku od mlađeg naraštaja, dionici kojega su se u najboljem smislu te riječi naglavce bacili u fragmentarne prigode da odigraju Lauru (Petra Svrtan), Mandu (Ivana Gulin), Tripčetu (Mateo Videk), Omakalu (Nika Lasić) ili Kupida (neodoljivo zavodljiviji Romano Nikolić), pa čak i već spomenutu kozu (neodoljivo komična Iva Gulin), pršteći od veseloga smisla za stilizaciju, Grabarićev je zadatak bio upravo pokazati rođenje ambicioznijih, introspektivnih, autorefleksivnih tonova novovjekovne glume iz duha, kroka, geste i geđa folkloru i farse. Igrati u isti mah lik pisca i likove njegovih likova – jer o tome se radi, o takvom vrtoglavom ontološkom raslojavanju i preskakivanju – igrati na žici ambivalencije komike i tragike, i pritom proći naizgled ne tako velik, ali dovoljno impresivno razgranat opus, gotovo sve njegove znamenite monologe, i jestveno i novčano i filozofski nastrojene, može samo glumac koji se svakom Držićevom protagonistu, i piscu samom, posvetio kao svojem novootkrivenom *alter egu*. Uvijek me impresionirala Grabarićeva sposobnost da se na pozornici osjeća kao u svojoj pravoj koži – kažu stručnjaci da je upravo u tome tajna „karizme“, neki vele i da se to može uvježbati, no osobno nisam

Doris Šarić Kukuljica, Petra Svrtan, Nika Lasić, Ivana Gulin

No da bi do izražaja došla ta znana sposobnost Ivice Boban da mobilizira grupu, a ne uništi pojedince, da glumca pretvori i u boga i u kozu, a da time nimalo ne naruši njegov ili njezin ljudski integritet, da se kreće po cijeloj skali bogatih registara lirike i tragike, i filozofije i farse, a za to je jednako koliko i redateljica zaslužno dirljivo poznavanje Držićeva opusa i iznimna dramaturška inventivnost Hrvoja Ivankovića.

sasvim sigurna – ali osjećati se pred dubrovačkom publikom u svojoj pravoj koži iznimno je teško, čak i pravim Dubrovčanima. Grabarić je uspio biti i klaun i mudrac, i podmuklica i melankolik: posljednji prizori kojima se uspinjao uvis po posve svjetlom preinačenu majestetičnu kamenu pozadinu parka Umjetničke škole, uvis u neko onkrak koje izmiče i konačnosti smrti i metafizičkim obećanjima, nije moglo nikoga ostaviti ravnodušnim. Bili smo tronuti onim što bi kazalište, i ne samo Držićevo, uvijek moglo biti, a tako često nije: predano, nesuzdržano davanje srca, odnosno svega sebe. Bila je to lekcija ne toliko o sjećanju na koje nas obljete nagnaju, koliko o intelektualnoj, umjetničkoj, pa ako hoćete i političkoj hrabrosti i potpunoj egzistencijalnoj predaji nečem višem od nas samih, koji nas nikada ne bi smjeli napuštati.